ТРУДОВЕ ПРАВО

УДК 349.2

ТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОЇ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ

Андріїв В.М.,

професор кафедри трудового права
та права соціального забезпечення
Київського національного університету ім. Тараса Шевченка,
д-р юрид. наук, професор

Міграції завжди були наявними в історії цивілізацій, проте переміщення людей ще ніколи раніше так не впливало на економіку, соціальне та політичне життя, культурну сферу країн. Мобільність є неодмінною рисою сучасного світу. Інтегровані міжнародні ринки, поява транснаціональних мереж і швидкий розвиток комунікаційних технологій посилюють переміщення високо- та низькокваліфікованих працівників, студентів, стажистів, сімей та туристів[1].

Демографічна та соціальна структура в промислово розвиненому світі створила потребу в робітниках та фахівцях з інших країн. Тому за останні десятиліття спостерігається збільшення кількості країн походження та призначення трудової міграції. Трьома основними факторами, що продовжують сприяти трудовій міграції, є демографічні зміни та потреби ринку праці у багатьох промислово розвинених країнах, безробіття і наслідки кризи у менш розвинених країнах та встановлені міждержавні сімейні, культурні та історичні зв'язки.

Трудова міграція – це складний соціально-економічний процес, що визначається різними об'єктивними і суб'єктивними чинниками, серед яких – природно-кліматичні, демографічні, етнічні, соціальні, економічні. Найбільший вплив на міграційні процеси мають соціальні та економічні явища. З огляду на це дослідники виділяють дві основні функції міграції: соціальну та економічну. До соціальних функцій, перш за все, відносять намагання задовольнити потреби в доходах завдяки змінам місця проживання, про-

[1] Кравченко В. Г. Тенденції трудової міграції в Україні // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 2. – С. 125.

© Андріїв В. М., 2017

фесійному рості, покращенні умов праці та рівня життя. Економічна функція міграції полягає в забезпеченні певного рівня мобільності робочої сили, її територіальному перерозподілі і забезпеченні кількісної та якісної відповідності між попитом і пропозицією робочої сили різного профілю й кваліфікації у різних районах[1].

В основі міжнародної трудової міграції лежить суб'єктивна необхідність продати товар (працю) внаслідок відсутності в державі резидентності попиту або «належного ставлення (оцінювання)», або через те, що такий товар доцільніше або вигідніше реалізовувати на інших ринках, де він коштує дорожче. Отже, предметом міжнародно-правового регулювання трудової міграції населення виступає міжнародний ринок праці, на якому здатність трудящих-мігрантів до праці є товаром[2].

Друга складова – міжнародна трудова міграція як поняття відображає два взаємопов'язані між собою процеси економічного (трудового) та міграційного характеру (імміграційні та еміграційні). На взаємозв'язок зазначених процесів указує, зокрема, процес реміграції, тобто повернення робочої сили в державу еміграції. Міжнародна міграція робочої сили спричиняється факторами внутрішнього економічного розвитку окремої держави, а також станом міжнародної економіки, економічних взаємозв'язків між державами, позиції та ролі держави в регулюванні даних процесів та ін.

У певні періоди та етапи історії розвитку трудових міграційних процесів факторами впливу можуть виступати: військово-політичні, політичні (нестабільність, військові та політичні перевороти), територіальні, демографічні, етнічні, релігійні, соціальні, економічні (у тому числі ресурсні, фінансові рівні розвитку тощо), природо-ресурсні, науково-технічні, природничі, екологічні, кліматичні та інші соціальні умови (захищеність, зайнятість, рівень доходів) у будь-якому поєднанні, взаємозв'язку, впливі, обумовленості, значущості та послідовності.

---

[1] Світайло Н. Д., Костенко А. М. Аналіз сучасного стану трудових міграційних потоків та напрями їх державного регулювання // Економічний часопис –XXI. – 2009. – № 3–4. – С. 40.

[2] Поліщук О. В. Міжнародні міграційно-трудові відносини як об'єкт міжнародно-правового регулювання // Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики : V Всеукр. наук.-практ. конф. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http:conference.nuose.edu.ua.

Особливо характерні переселення в пошуках роботи, що обумовлені економічною нестабільністю та безробіттям. При класифікації форм велике значення має причина (мотиви) міграції, і залежно від цього її суб'єктів поділяють на: економічних та неекономічних (біженців) з багатьма підвидами (залежно від причин, про які йшлося вище). Традиційно основною причиною міграції є економічний фактор, пов'язаний із масштабами, темпами та структурою накопичення капіталу. Міжнародна трудова міграція – це форма руху надлишкового населення з одного центру накопичення ресурсу в інший. У цьому й полягає суть економічної природи трудової міграції та регуляторна роль у даному процесі держав[1].

Крім економічних причин, міжнародна трудова міграція має економічні наслідки (позитивні та негативні), зокрема економічний ефект як для держави-імпортера, так і для держави-експортера трудової сили. Характерно, що на міжнародному ринку праці держави далекі від політики лібералізації, за винятком спрощень у рамках інтеграційних економічних об'єднань. Транскордонний рух робочої сили породжує, наприклад, проблему зайнятості, фінансового навантаження для приймаючої держави (матеріальна підтримка, депортація тощо). У результаті в більшості розвинених країн склалося або складається досить жорстке державне регулювання трудової міграції.

Звідси випливає полісистемність та комплексність відносин, пов'язаних із міжнародною трудовою міграцією, – з одного боку, ці відносини мають публічний характер, а другого – приватний. З метою міжнародно-правового регулювання різних аспектів трудової міграції держава укладає двосторонні або багатосторонні угоди. У сфері міжнародно-правового регулювання міжнародного ринку праці співвідношення між конвенційним та звичаєвим регулюванням безперечно складається за суттєвого пріоритету конвенційного методу регулювання. Роль публічних «операторів» на міжнародному ринку переважає над роллю приватних «операторів»[2]. Незважаючи на вказане, в основі правового регулювання знаходяться норми міжнародного публічно-правового характеру. Це випливає як із предмета, так і з методів правового регулювання.

Трудова міграція населення – це не тимчасове явище, а закономірний розвиток суспільних відносин, що спричиняє як негатив-

---

[1] Метелев С. Е. Международная трудовая миграция и развитие российской экономики : монография. – М. : ЮНИТИ : Закон и право. – 2006. – С. 174.

[2] Там само. – С. 175.

ні, так і позитивні наслідки. Вони залежать від обсягу, складу і характеристики міграційних потоків. Вплив трудової міграції буде також змінюватися залежно від рівня кваліфікації, географічного походження, ситуації із рівнем зайнятості, віку і статі мігрантів. Іншими чинниками є тривалість перебування, організованість або спонтанність міграції, легальний чи нсироелегальний характер, а також етапи розвитку, демографічна ситуація та умови ринку праці як в країнах походження, так і в приймаючих країнах.

Отже, основними тенденціями сучасної міжнародної міграції виступають: глобалізація міжнародної міграції; якісні зміни у світових міграційних потоках; визначальна роль економічної, насамперед трудової міграції; значне зростання нелегальної міграції; збільшення масштабів та розширення географії вимушеної міграції; всезростаюча роль міжнародної міграції в демографічному розвитку розвинених країн світу; фемінізація міжнародної міграції; подвійний характер міграційної політики на національному, міжнародному регіональному та світовому рівнях.